

NÉPMŰVELŐK EGYMÁSRA KÖLT

Egy népművelő témakönyve

A Juhszállás áll a Törökhalom. Egy négyzetkilométernyi magyar föld közepén az a homokhalom, amelyre a vándornépek királyai építették borsátraikat s amelyen utoljára a török lovasság agájának sátora állt.

Ma a keresztény magyar kultúra végvára áll a homoktetőn: iskola a pusztában.

Első tanítójának témakönyvét forgatom s elgondolkozom mindazon, amit ebben az írott könyvben találtam.

Megható az a törekvés, ahogyan ez a népművelő-tanító a gondjaira bízott nép szellemi istápolásáról gondoskodik. Mennyire siet a műveltebb magyar, hogy behozza azt, amit az évszázadok lassúsága e homokvilágon mulasztott!

El is beszélgettem vele jegyzeteiről, terveiről.

Azt fájjalja legjobban, hogy *népének tudása rendezetlen*. Innét is, onnét is elkapott valamit a tudásvágygal megáldott lélek. Erről is, arról is tud valamit, de ez a tudás hézagos, *rendszeretlen*. Az életismerethez szükséges tételek, igazságok ezért nem érlelődtek e népcsoport lelkében meggyőződéssé.

Az tehát az én kötelességem — amint mondta —, hogy embereim lelkében a *meggyőződést érleljem*, hogy az élet minden vonatkozásával kapcsolatban *biztosabb tudást* adjak nekik. Jó életharcosokká neveljem őket. A hasznos teendők szoktatásával a nemzet munkásaivá formáljam őket.

Témakönyvből olyan részleteket jegyeztem ki, amelyeket elsősorban vett munkálatba, hogy a homokvilág népének segítségére lehessen.

1. *Rend a lelke mindennek!* A tanyák csinosak, fehérek. A festő szerelmes is lehet e virító képekbe, de az én lelkem szomorú, mert a belsőségekben nem látom azt a rendet, amit az élet asszonytól-embertől joggal követelhet.

Első esti előadásaim alkalmával nagy rajzokat készítettem s ezeken szemléltettem a gondos gazdasszony konyháját, kamráját, meg a gondos gazda szerszámkamráját. Tél van. Ráérünk tanulni. Tanuljunk egymástól jót, szépet.

a) *Tartsd rendben háziesszökeid, szerszámaidat!* (L. az 1. képet.)

A konyhaszekrény használt deszkákból is elkészíthető. Ha nincs üvegajtóra való, olcsó vászonfüggönnyel is eltakarhatja az ember, hogy a portól védje. Nézzék az étszeres fiókot! Ugy-e, nagyobb benne a rend, mint némely háznál, ahol az asztalfiában van összedobálva minden? Gyermekeink is ezt a rendet lássák, ezt szokják meg és vigyék magukkal a jövőbe!

Igenis, tanítanom kellett az én népemet a rend megismerésére. Tanítanom úgy, hogy ezt a szándékomat észre se vegyék.

b) Még nagyobb bajokat észleltem a gazda szerszámkamrája körül. Megrajzoltam egy rendes kamra képét s ráfogtam, hogy előbbi munkahelyemen az egyik gazda műhelyének a hű képe ez a rajzom. Így tartja rendben Nagy István az ő kenyérkereső szerszámain! Kövessük példáját! Örömről lesz benne.

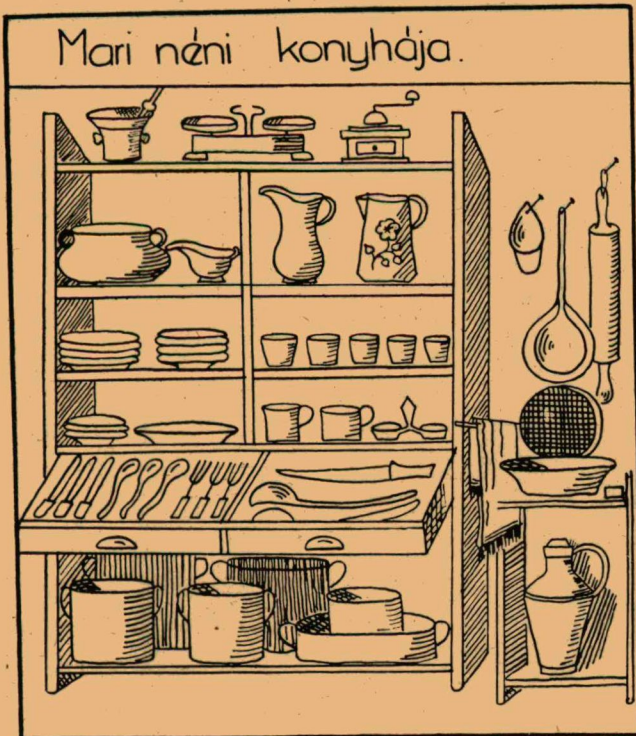
Idővel — észrevétlenül — megfigyeltem, hogy többen követték tanácsomat. Kellemes érzés töltötte el lelkemet, hogy én is hozzájárulhattam egy új világ kialakításához. Semmiség az egész, de mennyi családi perpatvartól mentettem meg a tanyák népét! Ha minden a maga helyén van, mennyivel kevesebb az ideges kötődés! A higiénéről és az esztétikáról nem tartottam nekik külön magyarázatot. Nekem elég az, ha követik a jó példát, ha látom, hogy gyönyörűségük telik kis birodalmuk csinoságában, rendjében.

2. *Tele a kamránk! Nem félünk a téltől!* (L. a 2. képet.)

Egy ideálisan berendezett kamra képét is megrajzoltam hallgatóim számára. Ez alkalommal az asszonyok számára. Figyeltem, nagyot néztek rajta. Szinte szertették volna az ő összehevenyészett éléskamrájukat így átrendezni.

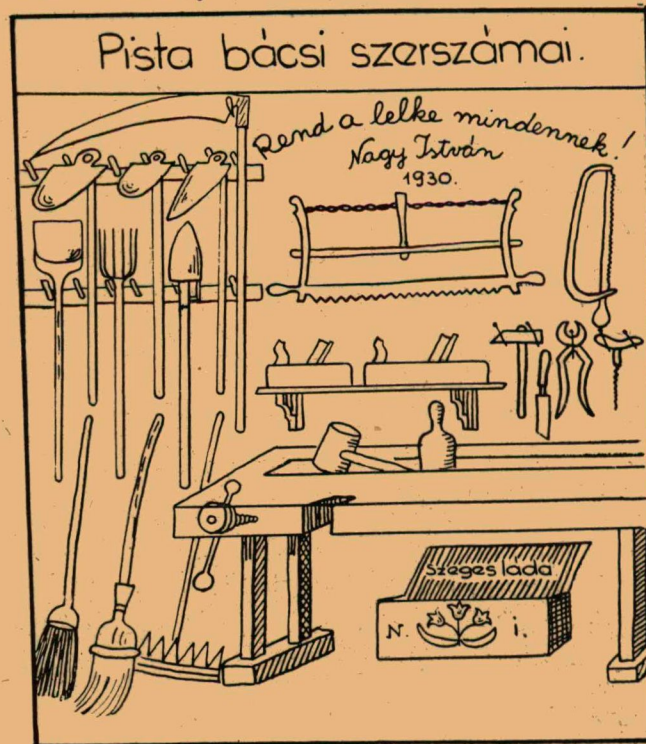
Tartsd rendben házi eszközeidet, szerszámaidat!

Mari néni konyhája.

Kiss József terve

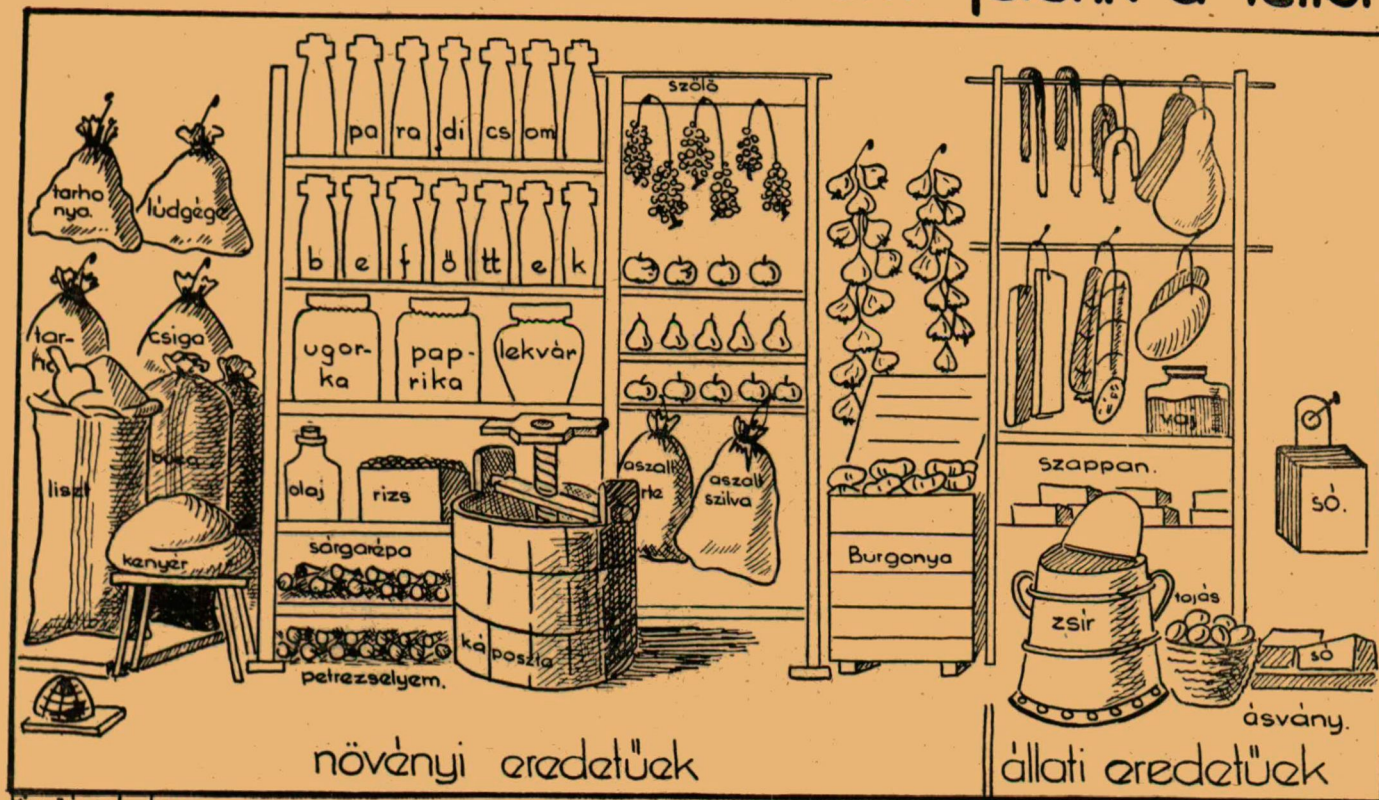
Pista bácsi szerszámai.

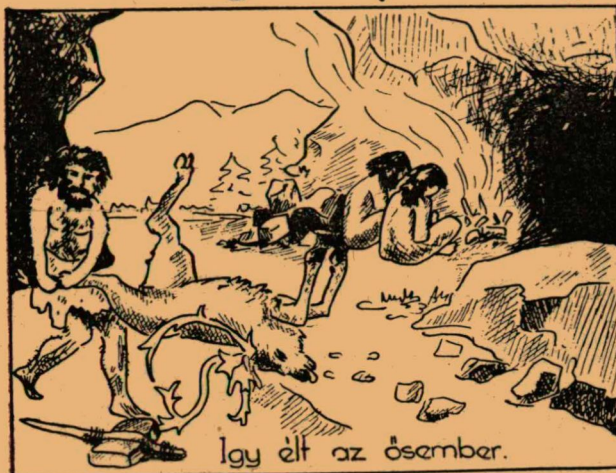
rajzolta Kiss Eszter

Tele a kamránk.

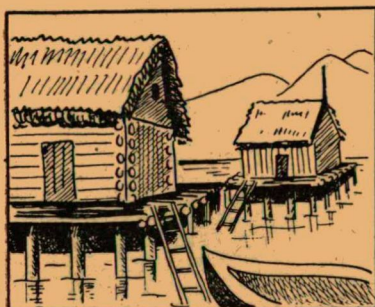
Nem félünk a téltől!

Barlangtól a palotáig.

Igy élt az ősember.

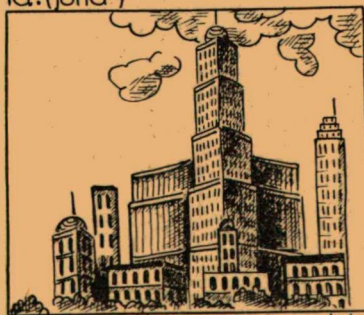
Cölöpepítményes falu. (bronz korszak)

Normád pásztor nép borsát-
ra. (jurta)

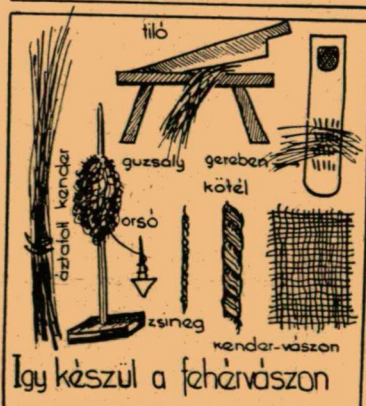
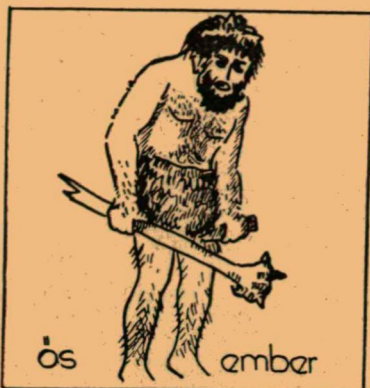

Magyartanyaház virágos udvar-
tal.

Felhőkarcoló. (105 emeletes palota)

Az ember ruházata.

Szeresd és el ne hagyd a népviseletet!

Kiss József terve.

rajzolta: Kiss Klára.

E képpel egyéb, titokban tartott tervem is volt. Ismertetni akartam azt, hogy élelmiszereink a növény-, állat- és ásványországból valók. A kép alapján beszélgettünk az étrend változatosságáról. Mennyi új ételneműt ismertek meg! Különösen a tavaszi vetemények közül. Éreztem szemük mozgását, hogy új elhatározások érlelődnek bennük. Az a kis fáradtság, amibe nekem ez a rajz került, az én homokvilágomban meghozta a maga hasznát.

Az elröppenő szó helyett ezt a ráhatást csakis a képpel értem el. Kifüggesztetem; emlékeket elevenített fel s talán elhatározásokat erősített meg... Röviden: szolgálta a haladást.

3. *Barlangtól a palotáig.* (L. a 3. képet.)

A juhszéli tanyavilág idősebbjei nem sok könyvet forgattak kezükben a század elején. (Akkor még nem volt divatban az esti iskolába való járás!) Ezeknek az embereknek a nagyvilágról hézagos fogalmaik voltak. Sokan a maguk mesgyéjén túl nem is kíváncsiok nézelődni. Élték a tétlen kenyérfogyasztók életét.

A szőlőhegyről többször hoztak leleteket. Fogalmuk se volt, hogy régen milyen élete lehetett ezen a földdarabon az embernek. Meg kellett ismeretnem velük az ember történetét, hogy a mai világ alakját és rendjét tisztábban láthassák.

Kezdtém a munkát az ember lakásán. A rajz vezette lelküket s ezek a rajzok adták ajkamra a szót. Észbevették az embereim, hogy az ősebertől nagy volt az út a mai virágos tanyaház kapujáig. Sokezer esztendő folyhatott le az idő homokóráján. Az a ház, amelyben ma élünk, évezredes kultúra gyümölcse. Illik is rendben tartani, csinosítani és egészségügyi szempontból javítani, mert... senki se kíván ma úgy élni, mint a képen látható ősember a maga nedves, hideg, barátságtalan barlangjában. A virágos tanya szépségében nekünk a kultúra értékes ajándékot adott. Tanuljuk megbecsülni, hogy az iránta való szeretet gyökeret is verjen szívünkben.

Az asszonyokkal persze a lakás belsejének díszítését tárgyaltam meg egy alkalommal... Mert — mondtam nekik — azért, hogy „az ember szereti-e a maga otthonát, az asszony felelős! A rideg, dísztelen otthonot kaszárnának véli a gazda s nem leli benne otthonát!... Íme, néhány odavetett rajz! Mennyi mindent el lehet vele végezni!

4. *Az ember ruházata.* (L. a 4. képet.)

Gondolkoztam azon, hogy mi szüksége lehet a multak ismeretére annak, aki a vásáron új ruhát vész magának. Valóban, nem felesleges lélekterhelés olyasmit megtanítani, ami nélkül ellehet a mai ember, akit a fejlett gyárilap úgy kiszolgál, mint régen az udvarmester a királyt.

Amikor azt tapasztaltam, hogy embereim a ruházat tisztaságára, csinosságára nem fordítanak kellő gondot, elhatároztam, hogy megrajzolom a ruházat történetéről szóló képet. (L. a 4. képet.) Ez a fejlődéstörténeti vázlat azt a hosszú utat magyarázta hallgatóimnak, amelyen eljutottunk mai ruháinkhoz. Kiemeltem a magyar ruha gyakorlatias voltát s — különösen — a női ruha szépségét. Egy kis büszkeséget öntöttem ezzel a lelkükbe. Ezzel az érzéssel fogtam meg őket, kérlelve, hogy ruhájuk tisztaságára, izléses voltára *mindenkor* ügyeljenek, ne csak ünnep- és vasárnap. Ne legyen a munkásruha se rongyos, zsiros, mint a halbörtatórok faggyúszagú gúnyája. A közöttünk forgolódo idegenek ne lássák a magyart rongyos tömegnek, kezdetleges pásztornépnek. Magyar emberre, aki különben is oly büszke vitézi származására és virtusára, nem illenek rongyok. A szegénységet legszebben takarja a foltozott, tiszta ruha.

Ezzel az izlés nemesítésén kívül gazdasági célt is értem el. A megkímélt, gondozott ruha tovább tartott az én homoki magyarjaimon, mint eddig!

Ilyen, ú. n. „művelődéstörténeti egységeket“ összefoglaló vázlatokkal díszítem az előadótérmet, ha a homokvilág ébredező emberei jönnek hozzám jószóért. Külön világ ez az ő számukra. Olyan világ, melyet részleteiben el tudtak képzelni, de amelynek kerek egységeiről csak most szereznek tudomást a szórakoztatva tanítás kellemes óráiban...

A juhszéli apostol jegyzeteiből kiragadok még néhányat:

5. *Édes anyaföld.* A homokbuckák hajlataiban konyhakerti növényeket termeszt az én népem. Küzd a földdel, küzd a vízzel. Semmire se halad, mert amint a növény a termőréteg alatt szunnyadó rosszakarató agyagot eléri, kivész.

Rávettem őket, hogy téli időben operálják ki a két homokréteg közt lévő agyagot. Ezzel teremtsék meg a hajszálcsövek számára a folytonosságot. Magam is ezt tettem kertem hajlatában. A vegetációban csoda állott be. A téli hólé mélyen

leszállhatott a föld alá. Onnét állandóan táplálhatta a gyökérzetet s így eleven maradt a növény akkor is, ha két hétig került is bennünket az eső.

6. *Vizet a földnek!* Azoktól hallottam, akik a világháború éveiben Turkesztánban voltak foglyok, hogy ott takargatással védik a föld víztartalmát. Megpróbáltuk mi is. Növényeinket rónákra ültettük. A rónák közötti részt szálas trágyával takargattuk be az esti öntözés után s így sokkal jobban megmaradt a föld nedvessége... A hajlatokban húzódó kertbe többhelyütt ástunk kutat, hogy jobban győzzük az öntözés munkáját. Ezzel sok munkaidőt takarítottunk meg. Az eredményt emberek maguk tapasztalták s többé nem kellett ezt a tételt tanítanom.

7. *Somkóróból adófillér.* A Juhszél legelevenebb növénye a somkóró. Felveri fejét mindenütt, akár a bántási búzatáblákból a nád. Ezt használtuk fel a nyulak etetésére. Beállítottuk az angoranyulat. A somkóróval győztük még téli táplálását is. Előbb a szegényebbek szoktak rá a tenyésztésre, később a módosabbak is meglátták a benne rejlő hasznot. A szeretettel végzett munka már érzeteti áldását. Juhszél népe jóformán a nyúlból fizeti az adóját. Így lett az évezredek gyomnövényéből, a somkóróból adófillér!

8. *Szalmarózsa a világpiacra.* A somkóró mellett egy másik, kiirthatatlan gyomnövényünk is van: a szalmarózsa. A pusztára járó festőművészek kedvelt virága ez. Lilás tengerfoltokat alkot az utak meredekén, a juhlegelő domhátaiban.

Sétáim közben azon gondolkoztam, hogy lehet ennek a vadontermő virágnak nemesített fajtája is, amely éppen ezt a forró homokot szereti...

A városi virágkertész igazított útbá. Ő adta a nemesített szalmarózsamagot. Ezt szórtuk a szelek szárnyán a juhok által feltört tavaszi föld hátára s betapostattuk a juhok apró lábaival. A vad növény mellett egyre jobban szaporodott a nagyvirágú, nemes növény s ezt szüreteltük az augusztusi forró napokban. Nagy tételben vásárolták meg a városban a virágot is, de inkább a belőle kivert magvakat.

Akadott olyan gazda is, aki később magtermelőtelepen nevelte a szalmarózsa magját s ez jutott el az északi országokba, a világpiacra...

Igen, így dolgozik a homokvilág népművelője!

Előbb azt adja, *amire az ő népének van szüksége.* Az ottan folyó életnek tanít, nevel.

Az ottan folyó életet pedig a föld, a víz és a szél kormányozza. Természeti erők, amelyeket kikapcsolnunk lehetetlen, de amelyek parancsa szerint változtatjuk eddigi eljárásainkat, hogy édesebb legyen az a falat kenyér, amelyért eddig sokszor hiába dolgoztunk, izzadtunk.

Csak néhány témát loptam ki a juhszéli népapistól jegyzőkönyvéből. Magam is ezeken keresztül tanultam belenézni a homokvilág csodás érdekességeibe. A végzett munkákon keresztül beleláttam a nép életébe is és becsülöm a próbálkozásokat, a törekvéket.

Az idén — ha téli utam arra csavarodik — egy szikes, mocsaras vidéken dolgozó népapistól noteszébe nézek bele.

Hátha találok abban is megszívlelésre való feljegyzéseket.

Kiskún József

A pilisi népfőiskola

A magyar népfőiskolai gondolat — hál'Istennek — már annyira megerősödött, hogy azzal mindenkinek, de kiváltképpen azoknak, akik a nemzet újjáépítését a szívükön viselik, számolniuk kell. Maga az elnevezés már annyira benne van a köztudatban, hogy azt onnan kiirtani nem is lehet. Vannak már számos helyen igen komoly és jól működő népfőiskoláink. Bár az 1920-as évek után, amikor szinte dúlt a magyar népfőiskolai láz, testté válhatott volna, akkor most sokkal felkészültebben várhattuk volna az új európai elrendezést.

Benda Károly cikkéből arról győződünk meg, hogy a tatai népfőiskola is egyike lesz legeredményesebben működő népfőiskoláinknak.

Igaz, hogy ahány népfőiskola Magyarhonban van, az mind annyiféle. És minden népfőiskolai vezető arról van meggyőződve, hogy az ő népfőiskolája lesz a magyar viszonyoknak legmegfelelőbb. Magamat sem veszem ki ebből a megállapításból. Sőt most már, a kilencedik tanév elteltével, annyira megerősödtem ebben a gondolatban, hogy beleegyeztem abba, hogy a népfőiskolát jelző táblánk ez évben felkerüljön az épület homlokzatára.